

2. ABSOLUTISTES I LIBERALS

Introducció recordatori

Les noves idees il·lustrades i el creixement econòmic del segle XVIII van propiciar una època de profundes transformacions polítiques a Europa. Aquest procés es coneix com a revolució liberal burgesa.

El sistema polític anglès (parlamentarisme) i la revolució americana havien iniciat aquest canvi, però va ser la Revolució Francesa del 1789 la que va proporcionar els programes dels partits liberals i democràtics de la major part del món, i la que va assentar el concepte de nació.

Malgrat que després de la derrota napoleònica hi va haver un intent de restaurar l'absolutisme, entre el 1830 i el 1870 el liberalisme va aconseguir imposar-se a la major part d'Europa i moltes nacions es van formar en aquest període.

5.1. L'EUROPA DE LA RESTAURACIÓ

Entre el 1814 i el 1815, els Estats vencedors de Napoleó es van reunir, a proposta del **canceller austríac Metternich**, en el Congrés de Viena. El seu objectiu era posar fi a l'expansió de les idees liberals propiciada per la Revolució Francesa i garantir la restauració de l'absolutisme monàrquic a Europa.

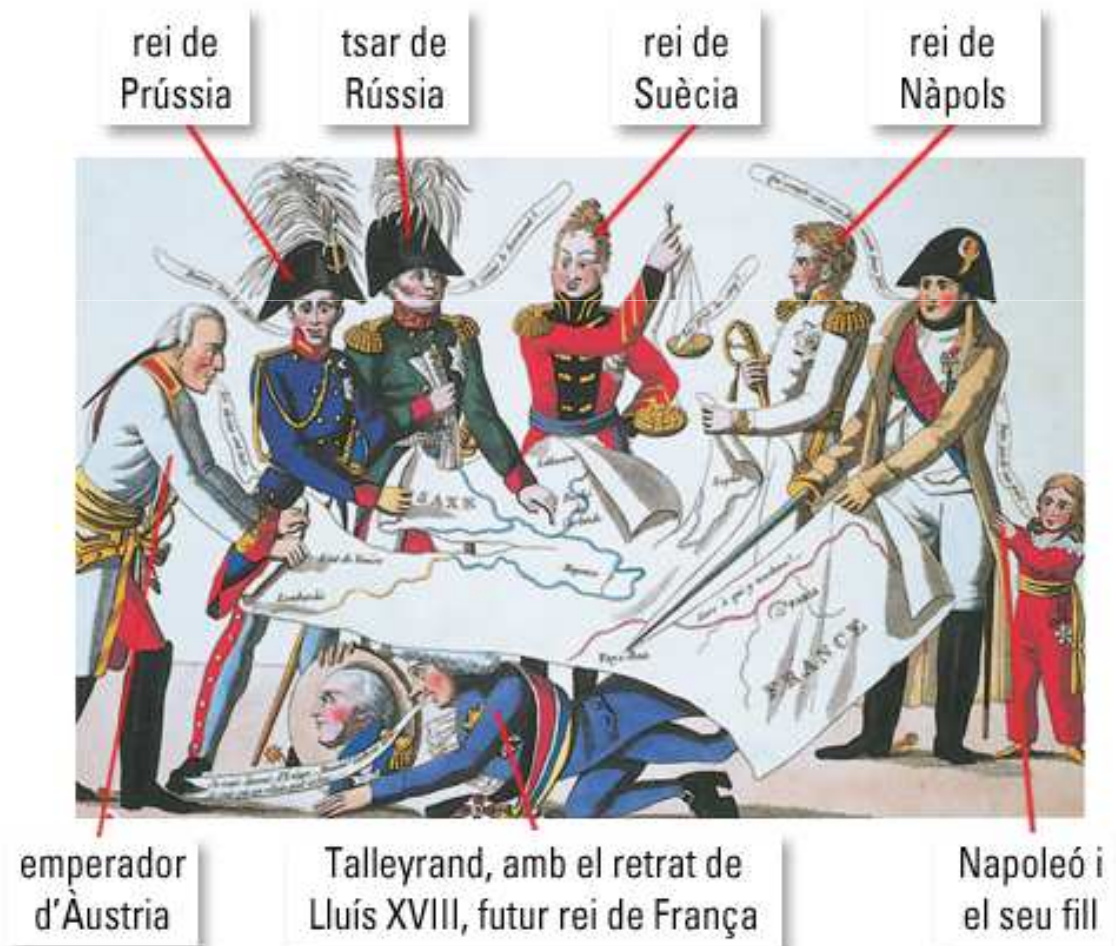
Després de reposar els monarques als seus trons, les quatre grans potències (Rússia, el Regne Unit, Prússia i Àustria) van remodelar el mapa europeu, segons els seus interessos i sense tenir en compte les aspiracions nacionals dels pobles. Per això, es va acordar el retorn de França a les seves fronteres del 1792 i la divisió de l'imperi napoleònic entre els vencedors.

A Viena també es van establir els principis ideològics de la Restauració: legitimitat dels monarques absoluts, negació de la sobirania nacional, equilibri entre les grans potències mitjançant congressos periòdics i dret d'intervenció. Amb aquesta finalitat es va crear **la Santa Aliança (1815)**, un tractat d'ajuda mútua entre els monarques absoluts davant de qualsevol amenaça de revolució liberal.

Malgrat el retorn aparent a l'Antic Règim, les idees de la Revolució Francesa havien deixat la seva petja a molts països europeus, Així, la força del liberalisme i del nacionalisme es va demostrar en tres grans onades revolucionàries que, a partir del 1820, van anar esquerdant el sistema de la Restauració.

Els monarques repartint-se Europa en el Congrés de Viena.

Caricatura del Congrés de Viena, 1815.

Europa el 1815.

1.1. EL LIBERALISME, UN NOU SISTEMA POLÍTIC

El liberalisme és un corrent ideològic i, a la vegada, també és una doctrina política i econòmica sorgida a partir de les idees de pensadors com ara l'anglès John Locke (segle XVII) o dels il·lustrats francesos del segle XVIII. El liberalisme concep la societat com un conjunt d'éssers lliures (ciutadans) que gaudeixen d'uns drets i d'unes llibertats fonamentals que l'Estat ha de garantir.

El sistema polític liberal es fonamenta sobre una sèrie de principis bàsics:

- El conjunt de ciutadans constitueix la nació, representa la sobirania nacional i elegix uns representants que exerceixen el poder en nom seu (sistema representatiu). La voluntat dels ciutadans s'exerceix mitjançant el dret al sufragi (vot) en unes eleccions i es canalitza a través dels partits polítics, organitzacions que reuneixen els candidats que presenten un mateix programa de govern. En conseqüència, el monarca deixa de posseir un càrrec d'origen diví i amb poders absoluts i es converteix en un representant de la nació.

- La separació de poders per evitar-ne la concentració en una mateixa persona (tirania). El poder executiu (aplica les lleis) recau en el Govern, el poder legislatiu (elabora les lleis) pertany a una assemblea electiva (Parlament) i el poder judicial (garanteix el compliment de la llei i en sanciona els infractors) està en mans dels Tribunals de Justícia, independents dels altres poders.
- L'existència d'una Constitució, elaborada pel Parlament i ratificada pel poble. Aquesta llei garanteix els drets i les llibertats dels ciutadans, així com la seva igualtat jurídica i fiscal, fixa els límits del poder i defineix les relacions entre els poders de l'Estat i les d'aquests poders amb els ciutadans.
- El dret de propietat es formula com una llibertat fonamental que garanteix que els ciutadans puguin disposar lliurement dels seus béns. L'economia es fonamenta en el lliure mercat i, consegüentment, l'Estat no ha d'intervenir en els afers econòmics.

DOS SISTEMES POLÍTICS

ABSOLUTISME

MONARQUIA
DE DRET DIVÍ

REI

deté

Poder
legislatiu

Poder
executiu

Poder
judicial

Súbdits: obeeixen

LIBERALISME

PODER
EXECUTIU
(aplica les lleis)

elegeix

PODER
LEGISLATIU
(elabora lleis)

elegeixen

Electors

Ciutadans
actius

NACIÓ SOBIRANA

PODER
JUDICIAL
(jutja segons
les lleis)
Independent
dels
poders
legislatiu
i executiu

1.2. LES REVOLUCIONS LIBERALS

La burgesia, descontenta amb l'absolutisme i amb el sistema social privilegiat de l'Antic Règim, va fer seves les idees dels il·lustrats i del liberalisme i va impulsar les revolucions liberals burgeses, que van posar fi a l'absolutisme. El triomf d'aquestes revolucions va ser l'origen de l'Estat liberal, que va agafar la forma de monarquia o de república parlamentària, segons si es mantenia un rei hereditari o si s'instaurava una presidència electiva.

Tanmateix, la instauració del liberalisme no va significar el triomf de la democràcia. En el primer liberalisme (doctrinari), es va imposar el sufragi censatari, és a dir, el dret al vot estava limitat als ciutadans més rics, que també eren els únics que podien ser elegits. La democràcia es va anar instaurant progressivament al llarg del segle XIX, quan es va reconèixer el sufragi universal, que ofería el dret al vot a tots els homes.

5.2. LES REVOLUCIONS DEL 1830

Després d'una primera onada de revolucions liberals el 1820, que van acabar sent sufocades, es va produir un segon esclat revolucionari entre el 1829 i el 1835.

Les insurreccions van tenir un suport popular important i, allà on van triomfar, van significar la substitució de l'absolutisme per sistemes polítics liberals, en els quals la burgesia tenia el poder.

El moviment es va iniciar a França, on, el juliol del 1830, es va enderrocar el monarca absolut Carles X i es va proclamar una monarquia de caràcter liberal en la persona de Lluís Felip d'Orleans.

El 1831 va esclatar una revolta a Polònia, que va ser reprimida durament pel tsar de Rússia.

Eugène Delacroix: La llibertat guiant el poble, 1830. El quadre mostra la unió de diferents sectors socials en la seva lluita per la llibertat durant les jornades de juliol del 1830 a París.

Eugène DELACROIX: La llibertat guiant el poble.

5.3. LES REVOLUCIONS DEL 1848

La revolució del 1848 va significar l'aparició dels ideals democràtics (sufragi universal, sobirania popular, igualtat social), i també el sorgiment dels treballadors com a força política.

A França, un aixecament popular va destronar Lluís Felip d'Orleans i va proclamar la Segona República. El nou règim va adoptar una sèrie de mesures democràtiques: sufragi universal masculí, llibertat de premsa, abolició de la pena de mort i de l'esclavitud, i reconeixement d'alguns drets per als treballadors.

No obstant això, la República va evolucionar en un sentit conservador i Lluís Napoleó Bonaparte va acabar imposant el seu poder personal i proclamant el Segon Imperi Francès.

A l'Imperi Austríac es van produir nombrosos esclats revolucionaris. La revolta va tenir un caràcter liberal a Viena, on la revolució va obligar el canceller Metternich a dimitir. Però també va ser un aixecament nacionalista contra el domini imperial a Hongria, a Bohèmia, al nord d'Itàlia i a la Confederació Germànica.

Malgrat que la majoria d'aquestes revolucions van ser finalment sufocades, les reformes democràtiques i moltes aspiracions nacionals es van consolidar durant la segona meitat del segle XIX.

1.3. ELS IDEALS NACIONALISTES

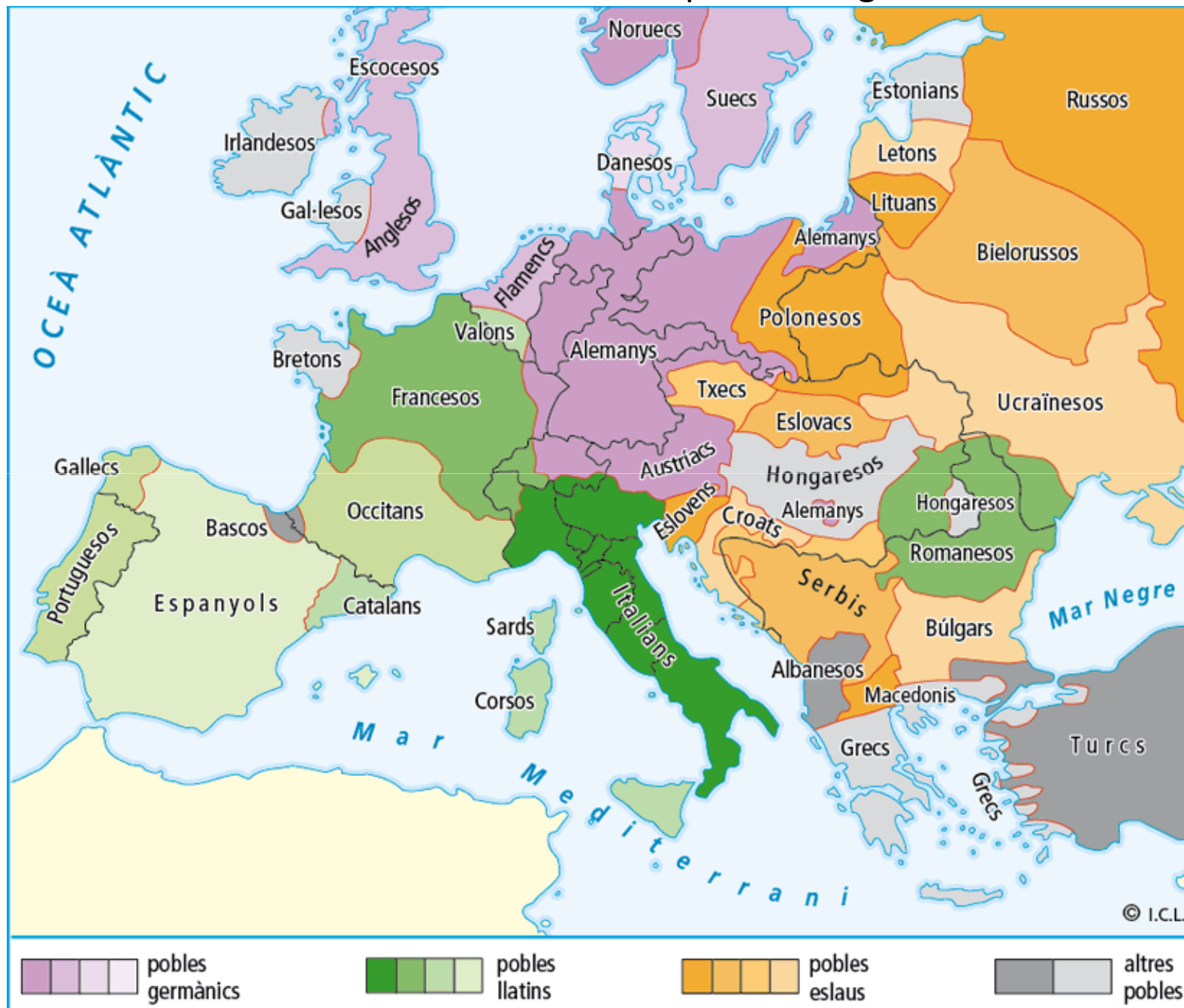
El nacionalisme és una ideologia política que defensa el dret de les nacions a exercir la seva sobirania i a crear el seu propi Estat. Defensa, doncs, la necessitat de fer coincidir Estat i nació, és a dir, de reagrupar a l'interior d'unes mateixes fronteres els membres d'una comunitat nacional.

Malgrat que n'hi ha diverses concepcions, la nació es pot definir com un conjunt d'individus que tenen una sèrie de llaços culturals propis (religió, llengua, tradicions, passat...) i que volen viure en comú. L'Estat, en canvi, és una organització política i administrativa formada per diverses institucions que exerceixen el poder sobre un territori determinat.

A l'Europa de l'Antic Règim i de l'absolutisme, molts pobles vivien sotmesos al domini d'un gran imperi (com ara l'imperi austríac, el rus o l'otomà) o estaven fragmentats en diversos estats (nacions multiestats). Per això, el sorgiment del liberalisme va anar acompanyat, a molts territoris, de l'expansió del nacionalisme, que defensava una Europa de nacions lliures davant de l'Europa dels imperis absolutistes.

Els moviments nacionalistes podien tenir un caràcter disgregador o unificador, depenent de les diferents situacions polítiques. Així, en els imperis plurinacionals van sorgir moviments independentistes, com en el cas de l'Imperi Otomà (Grècia) i de l'Imperi Austrohongarès (Hongria, Txèquia), mentre que italians i alemanys van lluitar per aconseguir la unificació en un únic Estat.

Les nacionalitats d'Europa en el segle XIX.

6. ELS MOVIMENTS NACIONALISTES

L'expansió napoleònica havia despertat els sentiments nacionalistes de molts pobles d'Europa. A més, el Congrés de Viena va reordenar les fronteres del continent europeu a favor dels imperis autocràtics, com ara el turc, l'austríac i el rus, sense tenir en compte la identitat nacional de pobles com ara el grec, el polonès, el belga, l'alemany o l'italià. Tot això va comportar que en aquests territoris les revolucions liberals anessin acompanyades de reivindicacions nacionalistes.

6.1. ELS PRIMERS MOVIMENTS NACIONALISTES

Grecia formava part de l'Imperi Otomà, o Turc, des de feia segles. Els grecs estaven sotmesos a impostos elevats, eren marginats dels llocs de l'administració i se sentien dominats per un poble amb una religió i una cultura diferents. En conseqüència, es va anar forjant un moviment patriòtic que reivindicava els principis liberals i la independència de l'Imperi Turc.

El 1821 es va iniciar la insurrecció, i l'any següent els grecs van proclamar la seva independència a Epidaure, que com que no va ser reconeguda pels turcs, va provocar l'inici d'una cruel guerra. La causa grega va comptar amb la solidaritat dels liberals europeus que van reaccionar contra les atrocitats comeses pels turcs en un territori considerat el bressol de la cultura europea. D'aquesta manera, el 1827 França i Anglaterra hi van intervenir militarment i van ajudar a derrotar l'Imperi Otomà, que va reconèixer la independència grega el 1829.

Bèlgica havia estat unida a Holanda el 1815 pel Congrés de Viena. L'expansió de les idees liberals va fer que el 1830 hi triomfés la revolució, que va establir un sistema de monarquia liberal, i Bèlgica va proclamar la seva independència dels Països Baixos.

Entre el 1808 i el 1826, les colònies espanyoles de l'Amèrica continental es van rebel·lar contra la metròpoli i es van declarar independents. A moltes de les noves repúbliques americanes es van imposar règims inspirats en el liberalisme europeu i nord-americà.

Les unificacions d'Itàlia i Alemanya.

6.2. LA UNITAT ITALIANA

Itàlia estava dividida en diversos estats. El papa era sobirà en un d'ells (els Estats Pontificis, amb capital a Roma), i Àustria havia incorporat al seu Imperi la Llombardia i el Vèneto, regions riques del nord de la península Itàlica. Només el Piemont, governat per una monarquia liberal, la dinastia de Savoia, es manifestava a favor de la unificació d'Itàlia.

El procés unificador es va iniciar el 1859, quan Cavour, cap del govern piemontès, va iniciar una guerra contra Àustria i va aconseguir l'annexió de la Llombardia al seu regne. Paral·lelament, un aixecament popular, dirigit per Garibaldi, va enderrocar els monarques dels estats del centre i del sud d'Itàlia.

El 1861, el primer parlament italià va proclamar rei d'Itàlia Víctor Manuel II de Savoia, rei del Piemont. El 1866, els austríacs van abandonar el Vèneto, i el 1870, van ser annexats els Estats Pontificis. La unitat d'Itàlia ja era un fet, i Roma es va convertir en la capital.

Trobada del rei Víctor Manuel II i Garibaldi, a Nà-pols, el 26 d'octubre del 1860.

Bismarck, canceller de Prússia, planificant l'estratègia per unificar Alemanya, segons una caricatura de l'època.

6.3. LA UNIFICACIÓ D'ALEMANYA

Al començament del segle XIX, Alemanya estava fraccionada en trenta-sis estats, i el problema principal per a la seva unitat era la rivalitat entre les dues potències germàniques que pretenien liderar la unificació territorial: Prússia i Àustria. Prússia va prendre la iniciativa i el 1834 va potenciar una unió duanera=*acord entre diferents estats per eliminar barreres comercials entre ells* (Zollverein) que agrupava gran part dels estats alemanys.

La influència dels ideals nacionalistes i democràtics de la revolució del 1848 també es va fer sentir a Alemanya. Aquell mateix any un parlament reunit a Frankfurt va oferir la corona d'una Alemanya unificada al rei de Prússia com un acte de sobirania nacional, però aquest no la va acceptar, perquè provenia d'un parlament liberal.

El 1861, Guillem I va accedir al tron prussià i va nomenar canceller Otto von Bismarck, que va menar una política militarista i amb els estats veïns per aconseguir la unitat. El 1864 va declarar la guerra a Dinamarca, el 1866 a Àustria i el 1870 a França.

La victòria en tots aquests conflictes li va permetre unir tots els estats sota el ceptre del rei de Prússia. El 1871 va ser proclamat el Segon Imperi (Reich) alemany amb Guillem I com a kàiser (emperador).

A Espanya. Introducció

Durant el segle XIX, Espanya va viure un procés de construcció d'un règim polític liberal. Els primers intents es van produir com a reacció a la invasió napoleònica (1808-1814), però va ser a la mort de Ferran VII (1833) quan va culminar la instauració del liberalisme.

A partir d'aquest moment, els monarques van veure limitats els seus poders per la Constitució i pel Parlament. Malgrat això, el règim liberal espanyol es va caracteritzar per la intervenció constant de l'exèrcit en la vida política, per una participació molt restringida i per la limitació de les llibertats.

Els intents de democratització durant el Bienni Progressista (1854-1856) i, sobretot, en el Sexenni Democràtic (1868-1874) van fracassar a causa de la incapacitat de progressistes, demòcrates i republicans i de la forta oposició dels moderats.

A Catalunya, com a reacció al centralisme del nou règim liberal, es va forjar el catalanisme polític, que es consolidà a la darreria del segle.

1.1. LA CRISI DE LA MONARQUIA ABSOLUTA

L'inici del regnat a Espanya de Carles IV (1788-1808) va coincidir amb l'esclat de la Revolució Francesa. Temorosa de l'expansió de les idees liberals, la monarquia espanyola es va unir a la coalició internacional contra França i li va declarar la guerra (1793-1795).

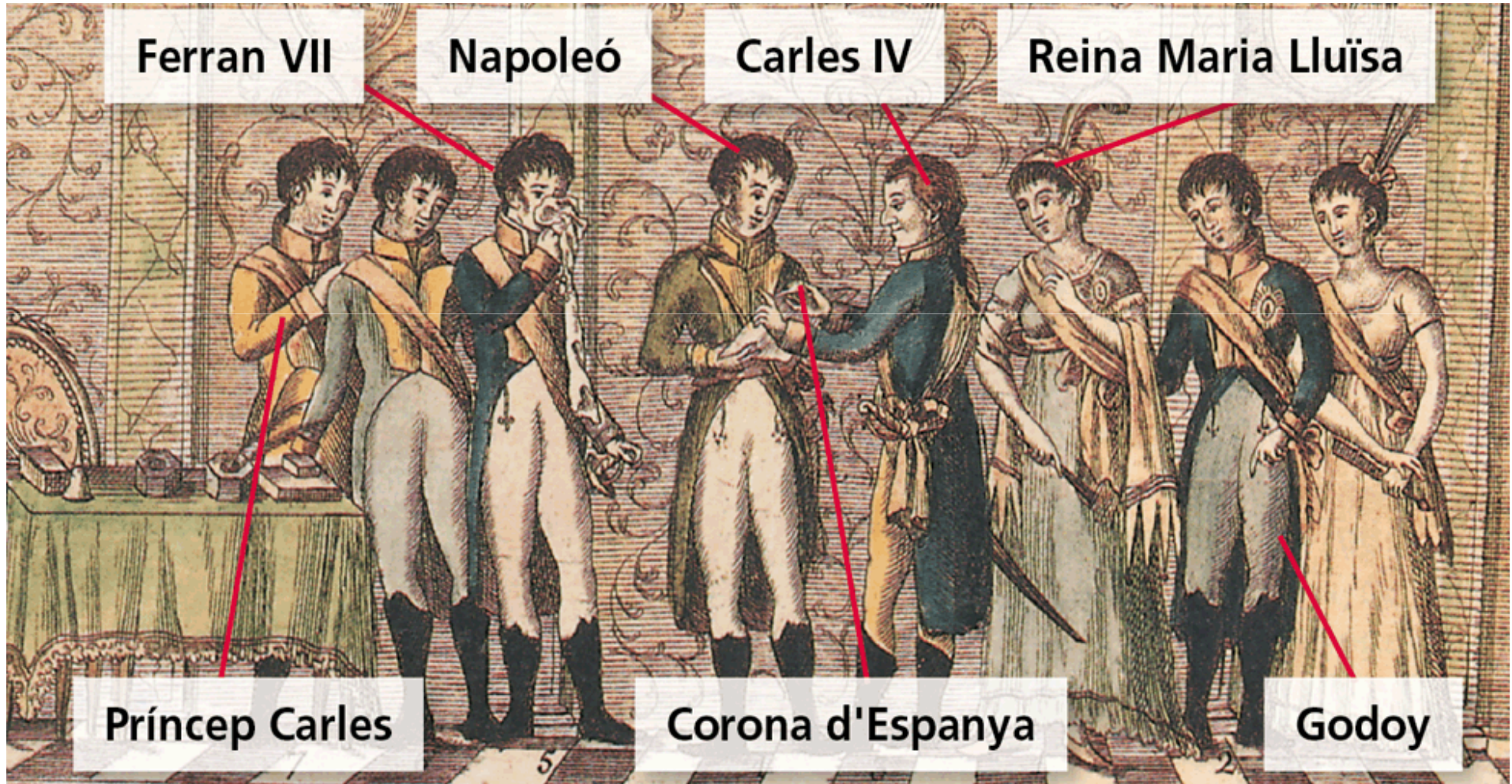
Les abdicacions de Baiona de començament de maig del 1808, segons un gravat de l'època.

La derrota de les tropes espanyoles va obligar a signar la pau i, seguidament, Manuel Godoy, el ministre més influent del monarca, va donar un gir radical a la política exterior espanyola, aliant-se amb Napoleó per enfrontar-se a la Gran Bretanya, l'enemic principal de França. Pel Tractat de Fontainebleau (1807) es va autoritzar l'exèrcit francès a travessar el territori espanyol per envair Portugal, aliat de la Gran Bretanya.

El descontentament d'una part de la població amb Godoy i amb l'entrada de l'exèrcit francès va provocar el Motí d'Aranjuez (1808), que va forçar la dimissió del ministre i l'abdicació del rei en el seu fill Ferran VII. Davant les desavinences en la família reial, Napoleó es va oferir com a mediador i va convocar Carles IV i Ferran VII a Baiona (França), on els va pressionar perquè abdiquessin el tron i acceptessin el nomenament del seu germà Josep Bonaparte com a nou rei d'Espanya.

Josep I (1810-1813) va iniciar una labor de govern que tendia a imposar a Espanya els principis liberals de la Revolució Francesa. El seu projecte va trobar adeptes entre alguns liberals espanyols que desitjaven posar fi a l'Antic Règim i que van ser anomenats afrancesats.

Les abdicacions de Baiona de començament de maig del 1808, segons un gravat de l'època.

1.2. LA GUERRA DEL FRANCÈS

L'ocupació francesa va provocar la rebel·lió popular i el 2 de maig del 1808 es va produir a Madrid un aixecament contra les tropes franceses. Aquest exemple va ser seguit a molts altres llocs i es va iniciar així la Guerra del Francès, que va tenir les fases següents:

- Resistència popular contra la invasió (1808). Davant el buit de poder legítim es van crear juntes* locals, mentre grups de patriotes (els qui s'oposaven al monarca francès) es van organitzar en guerrilles*.

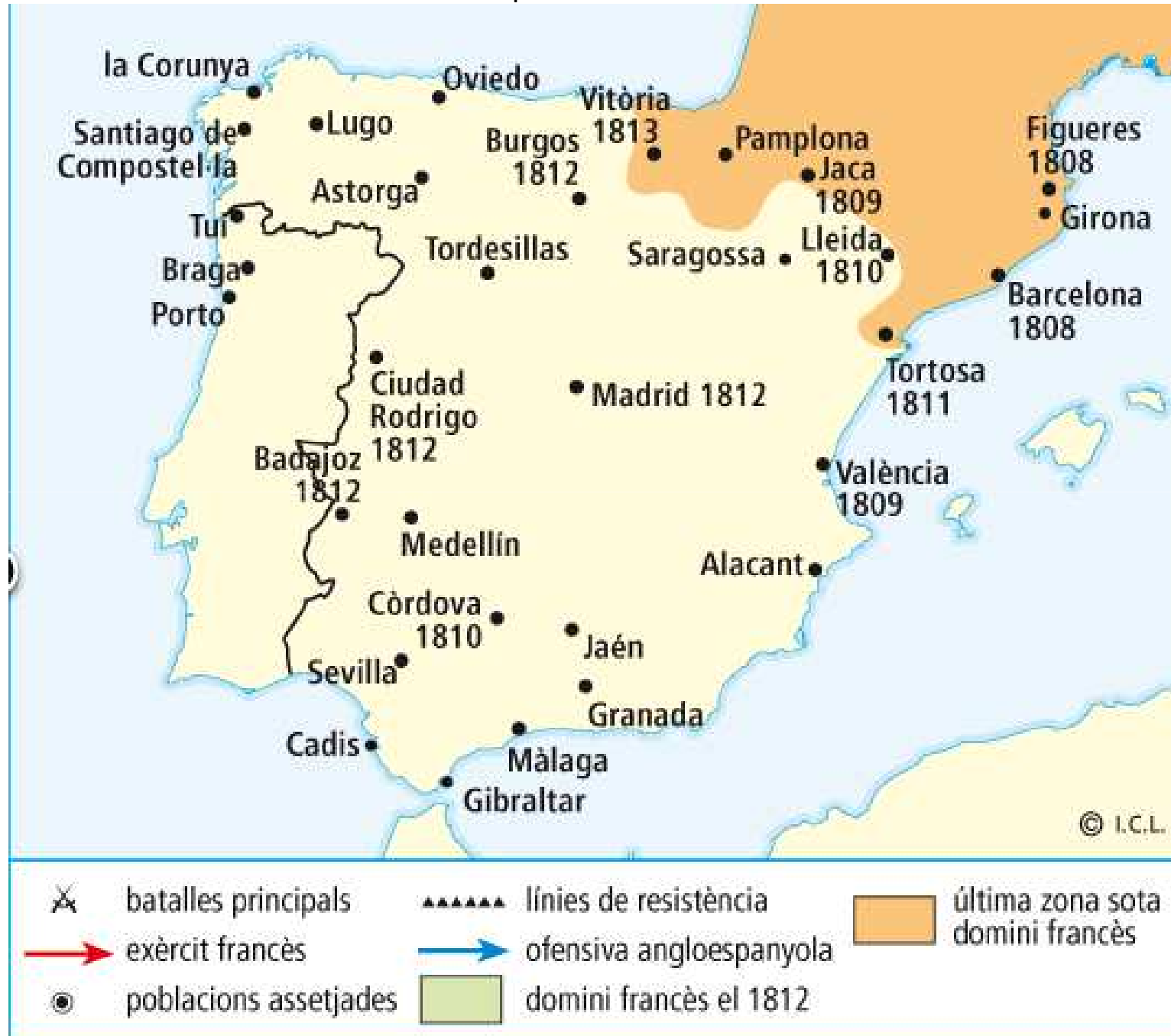
Al juny del 1808 es va crear la Junta Suprema de Catalunya, que va coordinar la formació de somatents*, els quals derrotaren els francesos a la batalla del Bruc. Paral·lelament, a Andalusia es produïa la victòria de l'exèrcit espanyol a Bailèn (1808).

- Ofensiva francesa (1808-1812). Davant aquesta situació, Napoleó es va decidir a intervenir personalment a Espanya i les tropes franceses van ocupar la major part del territori espanyol. Moltes ciutats es van negar a rendir-se, fet que va comportar llargssetges* com ara els de Girona, Tarragona i Saragossa.
- Victòries angloespanyoles (1812-1814). El curs de la guerra va fer un gir l'any 1812, quan la campanya de Rússia va obligar Napoleó a desplaçar part del seu exèrcit a aquell país. L'ajuda oferta per les tropes britàniques, sota el comandament del mariscal Wellington, va ser decisiva per derrotar l'exèrcit invasor a Arapiles (1812).

Un any després es va signar el Tractat de Valençay, pel qual Ferran VII recuperava la Corona i Napoleó es comprometia a retirar les seves tropes d'Espanya. Catalunya va ser el darrer territori evacuat pels francesos.

El desenvolupament de la Guerra del Francès

1.3. LES CORTS DE CADIS

Per coordinar les diferents juntes que s'havien creat arreu d'Espanya i organitzar un govern representatiu, es va crear la Junta Suprema Central, que l'any 1810 va convocar una reunió de corts a Cadis, l'única ciutat no ocupada pels francesos. Malgrat els obstacles de la guerra, la Junta Suprema de Catalunya va aconseguir d'enviar-hi una vintena de diputats, entre els quals hi va destacar l'il·lustrat Antoni de Capmany.

La majoria dels diputats que van assistir a la reunió de les corts eren liberals, encara que també n'hi havia una minoria d'absolutistes, que només volien el retorn de Ferran VII. A la primera sessió es va decidir que els reunits exercien la representació dels espanyols, és a dir, la sobirania nacional.

Seguidament, van redactar una constitució (*text que assegura els principis bàsics d'un estat: jutges, únic codi de lleis, garanties processals i penals per a tots igual*), aprovada el 1812, que reflectia els principis bàsics del liberalisme polític: sobirania nacional, divisió de poders, sufragi universal masculí i una declaració àmplia de drets. Aquesta constitució, molt avançada per a l'època, marca l'inici del constitucionalisme liberal espanyol.

Les corts de Cadis també van aprovar unes lleis destinades a abolir l'Antic Règim: van ser suprimits el règim senyorial, els gremis, la Inquisició i la tortura, i es va reconèixer la llibertat d'indústria, de comerç i de premsa, així com la igualtat de tots els espanyols davant la llei i els impostos.

Malgrat les bones intencions dels diputats, la situació bèl·lica va dificultar l'aplicació de les lleis aprovades a Cadis i va impedir la consolidació del règim liberal. A més, el retorn de Ferran VII va significar tornar a la situació anterior a l'any 1808.

LA CONSTITUCIÓ DE CADIS

2.1. LA RESTAURACIÓ DE L'ABSOLUTISME (1814-1820)

Ferran VII va tornar a Espanya el 1814 i fou aclamat per bona part de la població. Els liberals pretenien que el monarca jurés la Constitució del 1812, però els absolutistes van pressionar perquè restaurés el seu poder absolut i derogés tota la legislació liberal de les corts de Cadis.

El rei, convençut de la debilitat dels liberals, va clausurar les corts, va anul·lar la Constitució i va derogar totes les lleis aprovades durant la guerra. Era el retorn a l'Antic Règim. Durant els mesos següents, es va produir la restauració de l'absolutisme i de totes les antigues institucions, inclosa la inquisició, i es va restablir el règim senyorial.

Ferran VII va governar com un monarca absolut durant sis anys. Els liberals van ser perseguits i molts van haver d'exiliar-se per evitar la repressió. Amb el suport dels sectors més liberals de l'exèrcit, els opositors de l'absolutisme van organitzar múltiples pronunciaments (Espoz y Mina el 1814, Porlier el 1815, Lacy i Torrijos el 1817), la majoria dels quals van ser reprimits i els seus dirigents i col·laboradors van ser executats.

LA INDEPENDÈNCIA DE L'AMÈRICA HISPANA

Al començament del segle XIX es va produir la independència de la major part de les colònies americanes. Aquest procés va contribuir a accelerar els problemes econòmics i el desprestigi polític de la monarquia de Ferran VII.

3.1. LES CAUSES DE LA INDEPENDÈNCIA

El malestar a les colònies des de feia dècades va esclatar en forma de guerres d'independència. Hi van contribuir diversos factors:

- Externament, hi va influir la difusió dels principis de llibertat i d'igualtat promoguts per la Revolució Francesa, així com la proclamació de la independència dels Estats Units el 1776.
- Internament, cal destacar el descontentament de la burgesia criolla que veia Espanya com un fre per a la seva economia, perquè obstaculitzava el comerç i imposava fortes càrregues fiscals. A més, la major part dels càrrecs de l'administració colonial estaven en mans d'espanyols peninsulars, que eren un grup privilegiat. També hi va influir la debilitat de la monarquia espanyola, que havia perdut una gran part de la seva armada a la batalla de Trafalgar contra els anglesos (1805) i havia patit la invasió napoleònica.

Les revoltes a favor de la independència van ser instigades pels criolls, que van aconseguir el suport de bona part dels indis i els mestissos.

El procés d'independència de l'Amèrica Hispànica.

3.2. PRIMERA FASE (1808-1814)

Els primers moviments independentistes es van iniciar amb l'esclat de la Guerra del Francès a Espanya. Les autoritats americanes no van acatar la monarquia de Josep Bonaparte i van formar juntes a les colònies, que van voler fer-se càrrec del govern.

Aquelles juntes es van convertir en organismes de poder que pretenien substituir les autoritats espanyoles i es van negar a acceptar l'autoritat de la Junta Central Suprema. El 1809 es van fundar juntes a les ciutats de Buenos Aires i Caracas, i, el 1811, el Paraguai va proclamar la seva independència d'Espanya.

Aquest moviment emancipador estava dirigit per militars liberals, entre els quals van destacar Simón Bolívar (Veneçuela), Antonio José de Sucre (Veneçuela) i José de San Martín (Argentina). La seva actuació va ser de caràcter cabdillista i, per enfrontar-se a les autoritats espanyoles, van buscar sempre el suport de l'exèrcit.

Tot i així, el retorn de Ferran VII el 1814 va frenar el procés d'autogovern iniciat, va obligar les juntes a dissoldre's i va imposar una altra vegada el domini de les autoritats espanyoles, excepte a Veneçuela i al Riu de la Plata.

3.3. SEGONA FASE (1816-1826)

L'etapa definitiva es va iniciar el 1816, quan l'Argentina va proclamar la seva independència al Congrés de Tucumán i la insurrecció es va generalitzar per tot l'imperi americà.

Proclamació de la independència del Perú per José de San Martín el 28 de juliol del 1821 a la Plaza Mayor de Lima.

Des de l'Argentina, el general San Martín va dirigir una expedició que, travessant els Andes, va derrotar els espanyols (Chacabuco, 1817) i va aconseguir la independència de Xile.

Al nord, Simón Bolívar va derrotar els espanyols a Boyacá i Carabobo, i va fundar la Gran Colòmbia (1821), que després es va dividir en Veneçuela, Colòmbia, l'Equador i Panamà. Paral·lelament, Ferran VII va vendre Florida als Estats Units.

La rebel·lió protagonitzada per Iturbide a Mèxic va aconseguir la independència d'aquest país el 1821, que va ser seguida per tota l'Amèrica Central.

Antonio José de Sucre va derrotar els espanyols a Ayacucho (1824) i va emancipar el Perú i Bolívia.

Després de la derrota d'Ayacucho, Espanya va perdre totes les seves colònies excepte Cuba, les Filipines i Puerto Rico. La seva pèrdua va ser un cop molt dur per a la hisenda pública i l'economia peninsular, que es va veure privada dels mercats americans.

Proclamació de la independència del Perú per José de San Martín el 28 de juliol del 1821 a la Plaza Mayor de Lima.

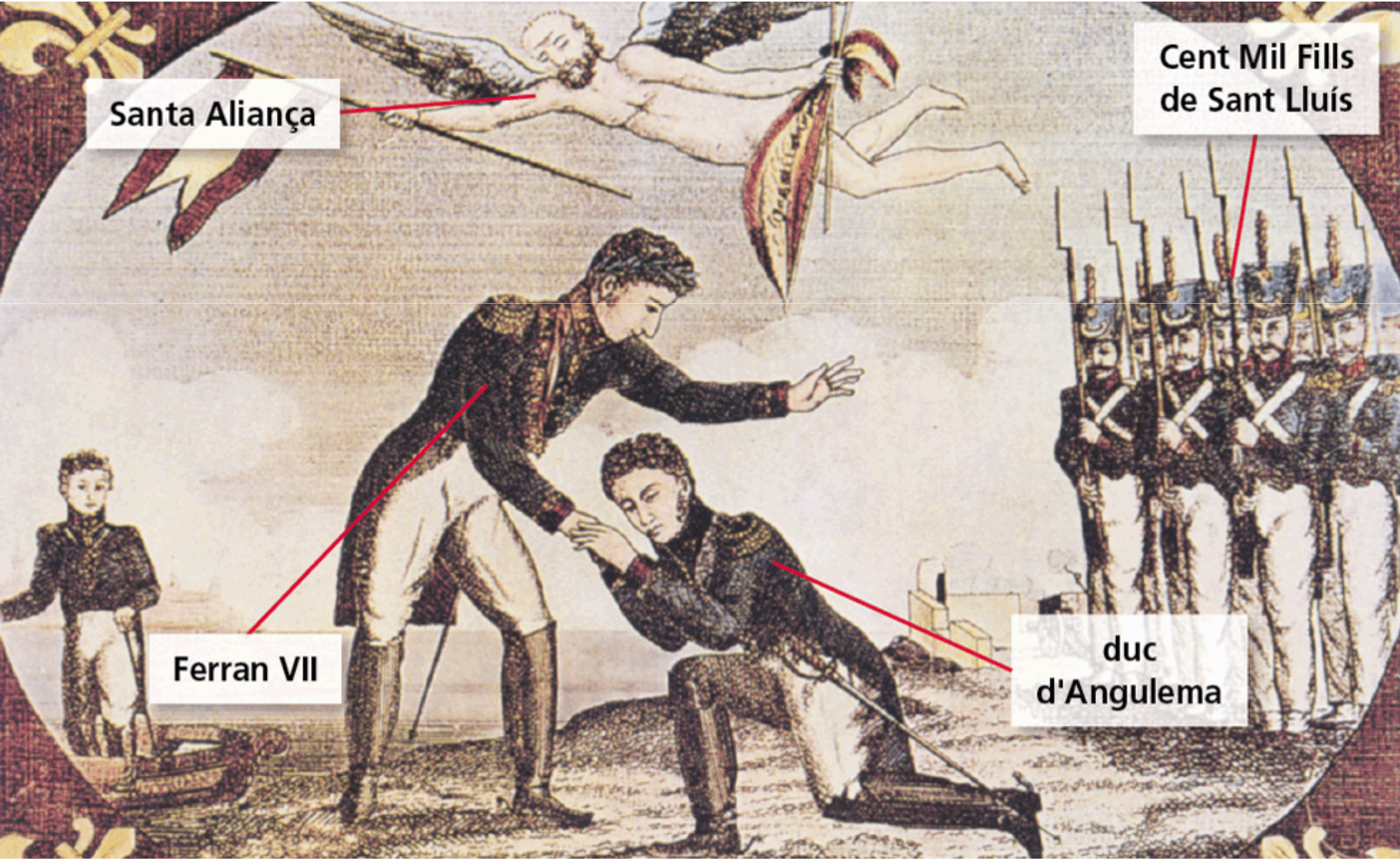

2.2. EL TRIENNI LIBERAL (1820-1823)

L'any 1820, el triomf del pronunciament protagonitzat pel coronel Riego a Cabezas de San Juan (Sevilla), va inaugurar el Trienni Liberal (1820-1823). El rei es va veure obligat a restablir la Constitució del 1812, decretar una amnistia i convocar eleccions. Les noves corts, que estaven integrades per una majoria de diputats liberals, van restaurar gran part de les reformes impulsades per les corts de Cadis. Per fer front a l'oposició absolutista, es va crear la Milícia Nacional, un cos de voluntaris armats per defensar el règim liberal.

Aquest procés reformista no tenia la simpatia de Ferran VII, que de manera secreta va demanar ajuda als sobirans absoluts d'Europa. La Santa Aliança va encarregar a França la intervenció militar a Espanya i, l'any 1823, els Cent Mil Fills de Sant Lluís, sota el comandament del duc d'Angulema, van entrar a Espanya, van derrotar els liberals i van reposar Ferran VII com a monarca absolut.

El rei Ferran VII rep el duc d'Angulema i els Cent Mil Fills de Sant Lluís, segons un gravat de l'època.

2.3. LA DÈCADA OMINOSA (1823-1833)

El retorn a l'absolutisme va anar seguit d'una gran repressió contra els liberals i de la destrucció de tota l'obra legislativa del Trienni. El sector més intransigent dels absolutistes exigia al rei més fermesa contra el liberalisme i titllava el monarca de moderat i benèvol. Per tot això, els liberals van qualificar aquests deu anys d'ominosos (abominables).

Els governs de Ferran VII van haver d'afrontar una greu crisi econòmica que va acabar erosionant la monarquia. La guerra contra els francesos havia debilitat l'economia i havia deixat la hisenda pública en fallida. A més, la independència de les colònies americanes, esdevinguda progressivament a partir del 1816, va privar l'Estat d'una font d'ingressos important.

La situació feia imprescindible una reforma fiscal que obligués els privilegiats a contribuir amb el pagament d'impostos. Però aquests eren els principals defensors de l'absolutisme i el rei no podia contrariar els seus interessos perquè necessitava el seu suport.

L'adopció d'algunes mesures que es consideraven massa tolerants amb el liberalisme, com el fet de no restablir la inquisició, va provocar l'oposició dels sectors absolutistes més intransigents. A Catalunya, el 1827, sectors nobiliaris i clericals, juntament amb pagesos descontents, van protagonitzar l'aixecament dels Malcontents o Agreujats, que va ser sufocat.

Dibuix humorístic aparegut en un diari francès el 1833, que pretén caricaturar la situació d'Espanya a la mort de Ferran VII.

2.4. EL CONFLICTE DINÀSTIC

A aquestes dificultats, l'any 1830, s'hi va sumar el conflicte dinàstic. Ferran VII només havia tingut filles i la Llei sàlica (*Ilei que prohibeix que una dona hereti el tron llevat que no hi hagi fills, germans o nebots del monarca anterior*) impedia que les dones regnessin a Espanya. Per garantir el tron a la seva filla gran, Isabel, el rei va dictar la Pragmàtica Sanció (*Ilei promulgada per Ferran VII que derogava la Llei sàlica vigent des del 1713*), que derogava la llei anterior.

Molts absolutistes intransigents, descontents amb l'actuació de Ferran VII, no van acceptar el canvi i van defensar que el tron corresponia al príncep Carles, germà del rei i un absolutista fervorós.

Després de la mort del monarca, el 1833, va esclatar una guerra civil entre carlins i isabelins. El que estava en joc no era si havia de governar un home o una dona, el germà o la filla del rei, sinó si s'havia de mantenir l'absolutisme o cedir el pas a una monarquia liberal.

4. LA REVOLUCIÓ LIBERAL

4.1. LA PRIMERA GUERRA CARLINA (1833-1840)

Després de la mort de Ferran VII es va iniciar una guerra civil que, sota la forma d'un conflicte dinàstic, va significar un enfrontament entre absolutistes i liberals.

Els partidaris de Carles, coneguts com a carlins, agrupaven els sectors més tradicionals de la societat (bona part de la noblesa agrària, el clero i la pagesia del nord-est espanyol). La seva aspiració era el manteniment de la monarquia absoluta, dels privilegis de l'Antic Règim, de la propietat senyorial i de la preeminència social de l'Església catòlica. També eren partidaris de la conservació d'un sistema legal que mantingués les lleis particularistes (furs) dels territoris revoltats.

Caricatura d'un partidari carlí, 1873

La guerra carlina.

Per defensar els drets d'Isabel II, que només tenia tres anys, la seva mare, Maria Cristina, exercint com a reina regent (transitòriament), va buscar el suport dels liberals. En el bàndol isabelí es van unir alguns sectors tradicionals (alts comandaments militars, administració de l'Estat, noblesa cortesana...) i liberals (burguesia, classes populars urbanes, pagesia del centre i del sud peninsular...). Els primers van veure la seva unió amb els liberals com l'única manera de frenar el carlisme, mentre que els segons volien establir una monarquia constitucional.

Els focus més importants de la insurrecció carlina van sorgir al País Basc, Navarra, Catalunya, Aragó i València. El carlisme va ser un moviment essencialment rural i les seves tropes no van aconseguir ocupar les grans ciutats, que van estar sempre sota el control dels isabelins.

La guerra es va prolongar durant set anys (1833-1840) i finalment l'exèrcit liberal va imposar el seu domini. El Conveni de Bergara (1839) va posar fi a l'enfrontament bèl·lic al País Basc, però a Catalunya, la guerra va continuar uns mesos més fins que Ramon Cabrera, cap dels carlins, va fugir a França el 1840.

La imatge reproduïx l'abraçada de Bergara, que es van fer el liberal Espartero i el carlí Maroto davant de les tropes respectives l'agost del 1839.

4.2. LES REFORMES LIBERALS

Al començament de la seva regència, Maria Cristina va impulsar la formació d'un govern liberal. Primer va intentar fer-ho amb els més moderats, partidaris d'unes reformes limitades. Tanmateix, una sèrie d'aldarulls i bullangues populars, especialment a Catalunya, i d'aixecaments militars (La Granja, 1836) van forçar la regent a lliurar el poder als progressistes.

La pujada al poder dels progresistes, encapçalats per Mendizábal, va comportar la implantació del liberalisme. El procés es va iniciar amb la Constitució del 1837, que es basava en els principis progressistes: sobirania nacional, divisió de poders, reconeixement de drets individuals i la aconfessionalitat de l'Estat. Però també contenia alguns principis del moderantisme: sistema electoral censatari i parlament bicameral, format per una cambra de pròcers (Senat) i un Congrés de Diputats. A més, acceptava el paper moderador de la Corona, a la qual concedia alguns poders (dret de vetar les lleis i de dissoldre les corts).

Econòmicament, un conjunt de lleis va establir la dissolució del règim senyorial, ladesvinculació de la propietat i la desamortització dels béns de l'Església, amb la qual cosa es va liberalitzar la propietat agrària. Així mateix, es va suprimir el delme eclesiàstic i es van eliminar els privilegis de la Mesta. Altres lleis, com ara l'abolició de les duanes interiors, l'extinció dels gremis i la implantació de la llibertat d'indústria i comerç, van obrir el camí cap a una economia capitalista i de lliure mercat.

El 1837, els moderats van accedir al govern i van intentar donar un gir conservador a la revolució liberal. El suport de Maria Cristina a la política moderada va suscitar un moviment d'oposició progressista contra la regent, que va haver de dimitir el 1840.

LA IDEOLOGIA DE MODERATS I PROGRESSISTES

	MODERATS	PROGRESSISTES
Tipus de sobirania	<ul style="list-style-type: none"> • Compartida entre el rei i les corts. • Dret del rei a intervenir en la política.	<ul style="list-style-type: none"> • Nacional. Resideix exclusivament a les corts. • No accepten la intervenció de la corona.
Sufragi	<ul style="list-style-type: none"> • Censatari i molt limitat.	<ul style="list-style-type: none"> • Censatari i una mica més ampli. • Els demòcrates defensen el sufragi universal.
Poder local/central	<ul style="list-style-type: none"> • Major pes dels poders centrals de l'Estat.	<ul style="list-style-type: none"> • Major autonomia als poders locals (regió, municipi).
Drets individuals	<ul style="list-style-type: none"> • Reconeixen drets individuals, però amb tendència a restringir-los.	<ul style="list-style-type: none"> • Reconeixen més àmpliament drets individuals (llibertat d'impresca) i alguns drets col·lectius (de reunió i associació).
Exèrcit	<ul style="list-style-type: none"> • Exèrcit i Guàrdia Civil, únics cossos armats.	<ul style="list-style-type: none"> • Defensen la Milícia Nacional.
Reformisme	<ul style="list-style-type: none"> • Reformes restringides, respectant alguns drets dels privilegiats. • Fre a la desamortització.	<ul style="list-style-type: none"> • Reformes més profundes. • Impulsen la desamortització.
Relacions amb l'Església	<ul style="list-style-type: none"> • Estat confessional i sense llibertat de culte.	<ul style="list-style-type: none"> • Estat confessional amb llibertat de culte. • Els demòcrates defensen la separació de l'Església i l'Estat.

4.3. LA REGÈNCIA D'ESPARTERO (1840-1843)

El progressista general Espartero, que gaudia de gran prestigi com a guanyador de la guerra carlina, va ser nomenat regent. Tanmateix, el fort autoritarisme amb què va governar li va fer valer l'oposició de bona part del país.

Els incidents més greus es van produir a Catalunya, l'any 1842, arran de la promulgació de mesures lliurecanvistes que perjudicaven la naixent indústria tèxtil. El regent va fer bombardejar la ciutat de Barcelona, però la insurrecció es va radicalitzar amb l'esclat de la Jamancia (1843), una revolta popular de caire democràtic.

El 1843, un pronunciament moderat va obligar Espartero a dimitir. Per no haver de nomenar un nou regent, les Corts van avançar la majoria d'edat d'Isabel II i la van proclamar reina.

5. L'ETAPA ISABELINA

5.1. LA DÈCADA MODERADA (1843-1854)

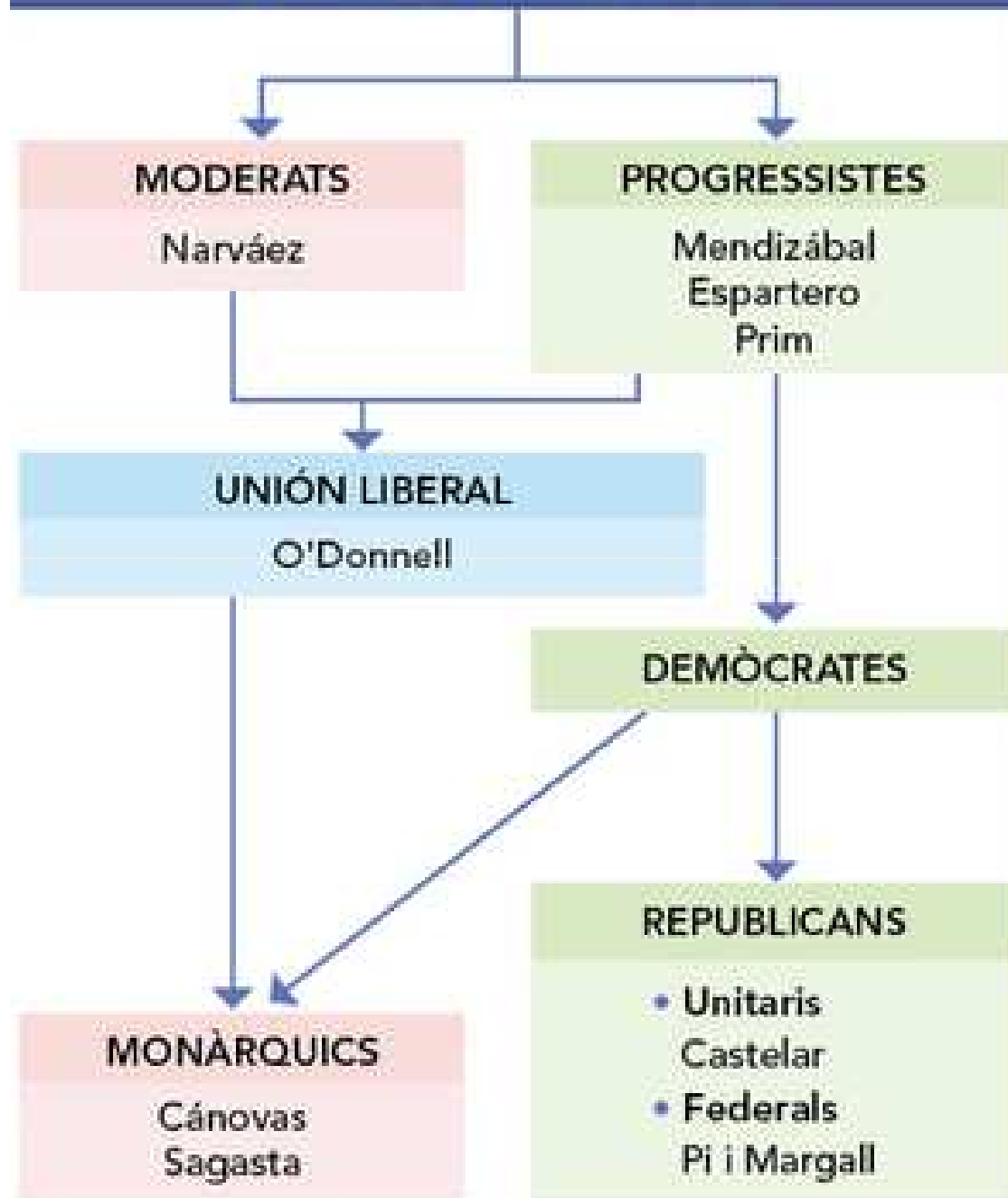
Durant la majoria d'Isabel II, el Partit Moderat es va mantenir, gairebé sempre, en el govern amb el suport de la monarquia.

El nou règim moderat

El moderantisme, encapçalat pel general Narváez, s'emparava en els sectors privilegiats, que acceptaven el nou ordre liberal per frenar el carlisme, però volien mantenir el seu predomini social i allunyar els progressistes del poder. Va ser durant l'etapa moderada quan es va consolidar el sistema polític liberal a Espanya, que va adoptar un caràcter conservador i centralista.

PRINCIPALS PARTITS POLÍTICS ESPANYOLS AL SEGLE XIX

Una nova Constitució, promulgada el 1845, va modificar els aspectes més progressistes de la del 1837. Establia un sufragi molt restringit i la sobirania compartida entre les corts i la corona. També es va signar un Concordat amb la Santa Seu (1851), pel qual s'establia el compromís de manteniment del culte i del clero i es frenava el procés desamortitzador.

El govern moderat va posar les bases de la nova estructura institucional i administrativa liberal. L'administració estatal i municipal va ser reorganitzada segons un criteri uniformista i centralitzador. Només el País Basc i Navarra van conservar els seus antics drets forals, pel temor al carlisme.

Altres polítiques moderades van ser la reforma de la hisenda pública, que va centralitzar els impostos en mans de l'Estat, l'elaboració d'un Codi penal (1848) i la creació d'un sistema d'instrucció pública nacional. També es va crear la Guàrdia Civil (1844) per mantenir l'ordre en el medi rural.

Durant els anys 1846-1849 va tenir lloc a Catalunya la guerra dels Matiners (segona guerra carlina). Les causes del conflicte cal cercar-les en la combinació d'una crisi agrària produïda per les males collites i una crisi industrial que va deixar sense feina molts treballadors.

Les limitacions del sistema polític

El règim moderat es va veure immers en una sèrie de problemes que van obstaculitzar el joc polític i van dificultar l'estabilitat del sistema. Cal destacar-ne aquests:

- La intromissió de la corona en la vida política sempre a favor dels moderats.
- Les camarilles a la cort, on aristòcrates, militars i clergues pugnaven per rebre els favors de la reina.
- La ingerència política de l'exèrcit. Tant els moderats com els progressistes van recórrer sovint al pronunciament per aconseguir el poder, però la preferència de la reina pels moderats va fer que fossin els progressistes els qui l'empressin més sovint.
- El falsejament electoral, que va debilitar el parlamentarisme. L'accés al poder a través de pronunciaments o de revoltes populars en lloc de fer-ho per mitjà d'eleccions va comportar que, de manera habitual, el partit que havia accedit al govern intentés manipular les eleccions per aconseguir una majoria parlamentària.

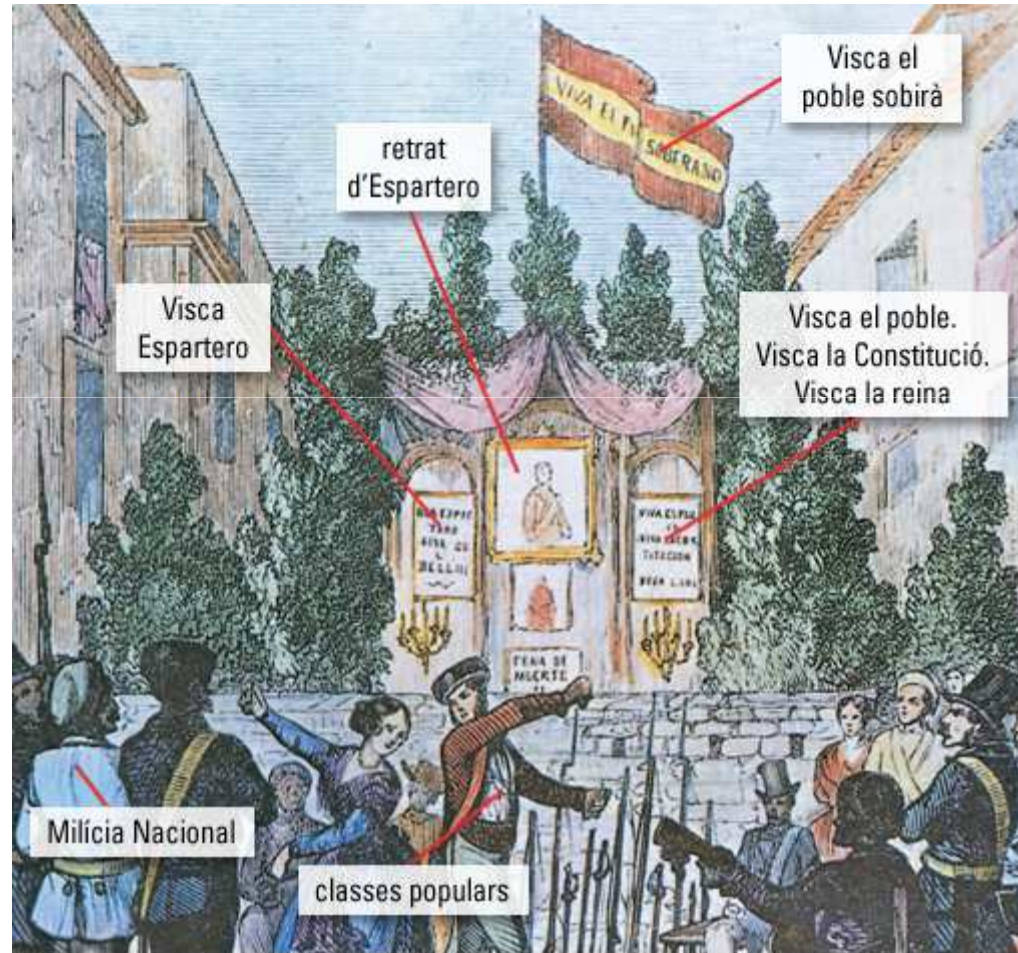
5.2. EL BIENNI PROGRESSISTA (1854-1856)

El 1854 va triomfar a Vicálvaro un pronunciament militar liderat pel general O'Donnell, que va comptar amb el suport de revoltes populars i la creació de juntes revolucionàries.

Cedint a la pressió, la reina va lliurar el poder als progressistes i Espartero va formar, amb O'Donnell, un nou govern que va intentar restaurar els principis del règim constitucional del 1837.

L'obra més duradora del Bienni van ser les reformes econòmiques, entre les quals destaquen una nova desamortització promulgada per Madoz, que va afectar els béns municipals (béns de propis (terres que s'arrenden per obtenir unes rendes) i béns comunals (terres del municipi no arrendades aprofitades pels veïns), i una Llei de ferrocarrils, que va impulsar la construcció de la xarxa ferroviària a Espanya.

Barricada a Madrid durant la revolta progressista del 1854.
L'aixecament de barricades servia per obstaculitzar el pas de les tropes.

5.3. LA CRISI DEL SISTEMA ISABELÍ (1856-1868)

L'última etapa del regnat d'Isabel II va ser d'alternança en el govern entre els moderats i la Unió Liberal, un partit creat per O'Donnell el 1854 que reunia els sectors menys radicals dels progressistes i els més reformistes dels moderats. Els progressistes, marginats del poder, van optar per la inhibició electoral i la conspiració política.

Els unionistes van impulsar una política exterior colonialista, que es va concretar en les campanyes del Marroc (1859-1860), l'expedició a Indoxina i la intervenció a Mèxic. Amb el retorn dels moderats (1865), l'actuació del govern va ser molt autoritària, al marge de les corts i dels partits polítics, i va exercir una forta repressió.

L'oposició va anar augmentant i van sorgir nous grups polítics, com ara els demòcrates, partidaris del sufragi universal masculí, i els republicans, que volien l'abolició de la monarquia. La situació va empitjorar a partir del 1866, arran de la crisi econòmica.

EL SEXENNI DEMOCRÀTIC

6.1. LA REVOLUCIÓ DEL 1868

Davant la impopularitat de la monarquia isabelina, els grups marginats del poder (progressistes i demòcrates) van firmar el Pacte d'Ostende (1866) per presentar una alternativa a la monarquia isabelina. A última hora, també s'hi va adherir la Unión Liberal.

Les causes de la Revolució

La crisi del govern moderat i de la monarquia era el resultat d'una sèrie de factors:

El monopoli del poder exercit pels moderats, que governaven de manera autoritària i no permetien l'entrada de l'oposició al joc polític.

L'agreujament del descrèdit de la monarquia, que sempre donava suport als moderats, a causa de la creixent impopularitat personal de la reina.

La difusió dels nous ideals democràtics basats en la implantació del sufragi universal masculí i en l'ampliació dels drets i de les llibertats.

Una greu crisi econòmica, que va provocar l'augment dels preus i de l'atur i va generar un greu malestar.

pessetes/hectolitre

El preu mitjà del blat a Espanya.

L'esclat de la Revolució

Al setembre del 1868 va tenir lloc un pronunciament, protagonitzat per l'esquadra de Cadis comandada per l'almirall Topete i sectors de l'exèrcit liderats per Joan Prim (progressista) i Francisco Serrano (unionista).

L'aixecament va anar seguit de revoltes a les ciutats principals, on es van formar juntes revolucionàries. Fou l'anomenada "Gloriosa Revolució". A Barcelona, la Junta revolucionària va nomenar nous càrrecs, va armar la Milícia i va iniciar l'enderroc de la Ciutadella, símbol del poder centralista dels Borbó.

Finalment, les tropes fidels a la reina van ser vençudes a la batalla d'Alcolea, i Isabel II va marxar a l'exili.

La formació d'un govern provisional

Després del triomf de la Revolució, es va formar un govern provisional, organitzat per Prim i Serrano, que va impulsar un programa de reformes per satisfer les demandes de les juntes i democratitzar el sistema polític.

Immediatament es van convocar noves eleccions a corts. Les noves corts, elegides per sufragi universal masculí, van aprovar la Constitució del 1869, que proclamava la sobirania nacional, establia la monarquia parlamentària i reconeixia i declarava un gran nombre de drets individuals i col·lectius (reunió, manifestació i associació). També decretava la separació de l'Església i l'Estat i reconeixia la llibertat religiosa, tot i que l'Estat es comprometia a seguir mantenint el culte catòlic.

6.2. LA MONARQUIA DEMOCRÀTICA (1870-1873)

Atès que la Constitució establia la monarquia com a forma de govern, es va haver de buscar un rei entre les dinasties europees. L'elegit va ser Amadeu de Savoia, de la casa reial italiana, que tenia una concepció democràtica de la monarquia.

Amadeu I, que va arribar a Espanya a la darrereria de l'any 1870, comptava amb el suport de progressistes i unionistes, però tenia l'oposició dels moderats, els carlins i l'Església, que es van mantenir fidels als Borbó.

Durant el seu mandat, el nou rei va haver d'afrontar l'esclat de dos greus conflictes armats: una insurrecció a l'illa de Cuba (1868) i una nova guerra carlina, que es va iniciar el 1872. D'altra banda, alguns sectors republicans van promoure insurreccions a favor de la República. Mancat de suport polític i amb massa problemes per resoldre, Amadeu I va renunciar al tron el febrer del 1873.

LES ETAPES DEL SEXENNI DEMOCRÀTIC

Revolució del 1868

govern provisional
(1868-1870)

- Prim i Serrano
- Constitució del 1869
- sufragi universal
- separació Església-Estat
- llibertat religiosa

monarquia democràtica
Amadeu de Savoia
(1870-1873)

- Guerra de Cuba
- sublevació carlina
- inestabilitat política
- dimissió del rei

Primera República
(1873-1874)

- República federal: Figueras i Pi i Margall
- República unitària: Salmerón i Castelar
- República presidencialista: Pavía

cop d'Estat
de Martínez Campos

- restauració de la monarquia (1875)

6.3. LA PRIMERA REPÚBLICA (1873-1874)

Pocs dies després de l'abdicació del rei, les corts van votar per una gran majoria la proclamació de la República. Però aquest resultat no reflectia un suport real a la nova forma de govern, perquè la majoria de diputats de la cambra es reconeixien com a monàrquics.

La República va ser rebuda amb entusiasme pels sectors populars de les ciutats. Els republicans van preparar un programa de reformes socials i, per primera vegada, es va pretendre organitzar l'Estat d'una manera federal*, repartint les competències legislatives entre el govern central, els estats federats (se'n van crear 15) i els municipis (Projecte de Constitució Espanyola de 1873).

La República es va haver d'enfrontar a un bon nombre de problemes i va viure en unainestabilitat permanent. La guerra carlina i la guerra cubana van créixer en importància mentre les divisions internes entre els republicans van dificultar l'actuació dels governs. Les revoltes socials van augmentar i es van produir moviments cantonalistes* com ara el de Cartagena, que es va proclamar cantó independent. A més, les conspiracions monàrquiques preparaven la restauració de la monarquia en la persona d'Alfons, el fill d'Isabel II.

El gener del 1874, un cop d'Estat protagonitzat pel general Pavía va dissoldre les corts i va lliurar la presidència al general Serrano, que va intentar establir un règim republicà de caràcter conservador i presidencia-lista. El nou executiu tan sols va durar un any, perquè la base social que podia donar-li suport ja havia optat pel retorn de la monarquia.

Caricatura publicada a la revista satírica La Flaca, de tendència republicana i federal, 1873.

7. LA RESTAURACIÓ MONARQUICA

El desembre del 1874, a la ciutat de Sagunt, el general Martínez Campos va proclamar rei d'Espanya Alfons de Borbó, fill d'Isabel II, que vivia a Anglaterra. La Restauració va ser rebuda amb satisfacció pels grups conservadors, que esperaven que la nova monarquia garantís l'ordre social i l'estabilitat política.

7.1. EL SISTEMA CANOVISTA

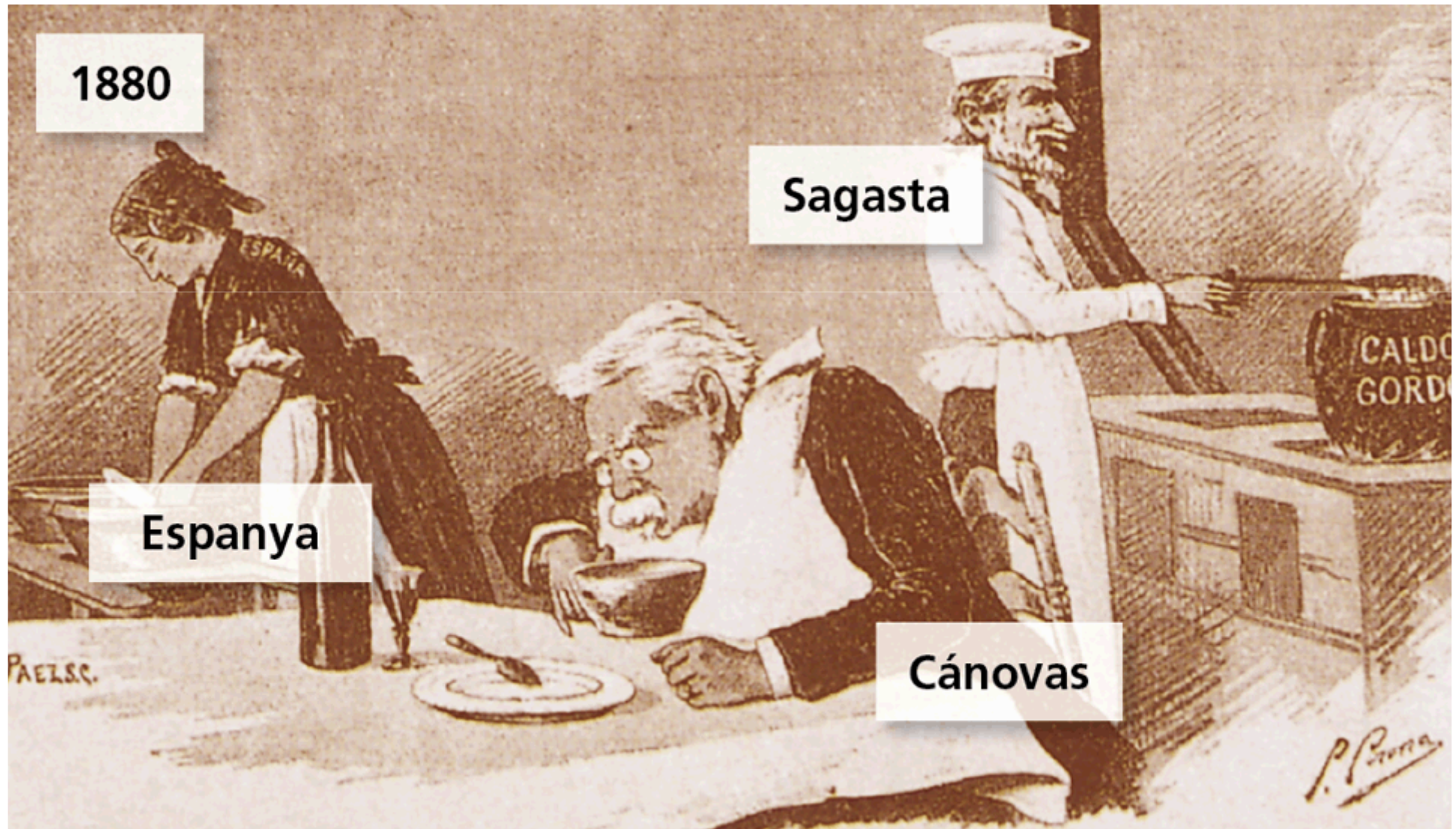
El conservador Antonio Cánovas del Castillo va ser l'impulsor d'un nou sistema polític que pretenia posar fi al protagonisme dels militars i les revoltes populars. Un dels seus primers objectius va ser la pacificació del país, amb el final de la guerra carlina (1876) i de la insurrecció cubana (1878). Per consolidar el nou ordre, es va redactar una constitució i es va crear un sistema de partits que havien d'alternar-se en el poder.

La Constitució del 1876

Presentava un caràcter moderat, però era prou flexible perquè conservadors i liberals poguessin governar sense modificar-la. Establia una sobirania compartida que atorgava amplis poders a la monarquia, com ara dissoldre i nomenar els governs, repartia el poder legislatiu entre dues cambres i l'Estat s'hi declarava confessional.

La seva flexibilitat s'apreciava fonamentalment en la declaració de drets, que es podia restringir si el partit governant ho considerava necessari, i en el sufragi, que també podia variar segons el moment polític.

Dibuixos satírics sobre el torn pacífic de Cánovas, 1882.

Dibuixos satírics sobre el torn pacífic de Sagasta, 1882

Bipartidisme i torn pacífic

La vida política s'organitzava al voltant de dos partits, que s'alternaven en el poder (bipartidisme), atès que coincidien en allò essencial: defensa de la monarquia, de la Constitució, de la propietat privada i d'un Estat centralitzat i unitari. Ambdós partits assumien de manera consensuada papers complementaris:

El partit conservador, liderat per Antonio Cánovas del Castillo, era partidari de l'immobilisme polític, la defensa de l'Església i l'ordre social.

El partit liberal, encapçalat per Práxedes Mateo Sagasta, es mostrava a favor d'un reformisme més democràtic (sufragi universal el 1890), laic i social.

Conservadors i liberals se succeïen en el poder per mitjà d'un torn pacífic. Quan un govern es desgastava, el rei atorgava el poder a l'oposició. Per assegurar-se una majoria parlamentària, el nou govern convocava unes eleccions, que sempre guanyava gràcies al caciquisme i a la corrupció electoral. La continuïtat del sistema va quedar garantida l'any 1885, arran de la mort d'Alfons XII, en què els dos partits majoritaris van signar el pacte d'El Pardo per donar suport a la regència de Maria Cristina (1885-1902).

Els partits marginats pel sistema (carlins, demòcrates, republicans i socialistes) quedaven exclosos del torn i només podien aspirar a una petita presència parlamentària.

7.2. ELS NACIONALISMES

La consolidació d'un Estat centralitzat i uniformista va provocar l'emergència de moviments nacionalistes:

- A Catalunya, l'impuls de la Renaixença, un moviment que reivindicava la llengua i la cultura catalanes, va donar pas al sorgiment d'organitzacions polítiques que demanaven l'autonomia (Unió Catalanista, Lliga Regionalista).
- Al País Basc, l'abolició dels furs després de la derrota carlina va generar un moviment de protesta que culminà en la creació del Partit Nacionalista Basc (1894).
- A Galícia, el galleguisme es va mantenir durant molts anys com un moviment bàsicament cultural (*Rexurdimento*).

7.3. LA CRISI DEL 98

El 1895 va esclatar una nova insurrecció a Cuba de resultes de la incapacitat de l'administració espanyola per fer reformes polítiques a l'illa, dotar-la d'autonomia i reduir el control econòmic exercit des d'Espanya. A més, aquesta vegada, els insurrectes van comptar amb el suport dels Estats Units, perjudicats pels aranzels que els impediien el comerç amb l'illa, sobretot la compra de sucre.

Després de tres anys de guerra a Cuba contra els insurrectes, el 1898, els Estats Units van declarar la guerra a Espanya, com a resposta a l'enfonsament del cuirassat *Maine* a l'Havana. La derrota d'Espanya a les batalles de Santiago (Cuba) i Cavite (Filipines) va comportar la pèrdua de les darreres colònies de l'imperi espanyol.

El desastre del 1898 va provocar un estat de frustració i pessimisme en la societat espanyola. Com a reacció van sorgir moviments regeneracionistes (*moviment intel.lectual i polític*) que demanaven una veritable democratització de l'Estat i la fi del caciquisme i de la corrupció.

Dibuix del diari Los Angeles Times del 1898

8.2. EL FEDERALISME

Els orígens del catalanisme com a moviment de caràcter polític i no tan sols cultural cal cercar-los, a partir de la dècada del 1830, en un conjunt de manifestacions populars (Bullangues de 1835, la Jamància del 1842, etc.) a favor d'una descentralització administrativa que atorgués més poders als ajuntaments i a les diputacions.

Durant la dècada del 1860, el republicanisme federal va ser la principal força política que va recollir aquests sentiments anticentralistes i que va proposar el repartiment del poder entre els governs estatal, regionals i municipals.

El federalisme va arrelar a moltes ciutats de Catalunya i va comptar amb el suport de la petita burgesia més radical, dels menestrals i dels treballadors industrials. Francesc Pi i Margall, Ildefons Cerdà i Josep Anselm Clavé en foren alguns dels dirigents més destacats.

Gravat que mostra una al·legoria del republicanisme federal, publicat l'any 1872.

8.3. ELS INICIS DEL CATALANISME POLÍTIC

A partir de la dècada del 1870, van néixer les primeres organitzacions que es van definir com a catalanistes, perquè no estaven vinculades a cap partit d'àmbit estatal i aspiraven a la creació d'uns òrgans de poder catalans.

Almirall i el republicanisme federal

La primera organització fou el Centre Català (1882), un grup de caire progressista fundat per Valentí Almirall, republicà federal que havia abandonat el partit. Va ser un dels promotors del Memorial de Greuges (1885) lliurat a Alfons XII, on es denunciava l'opressió del centralisme sobre Catalunya i afirmava la seva personalitat política.

Per la seva banda, el federalisme va aprovar l'any 1883 un projecte de constitució de l'Estat Català dins la Federació Espanyola. Tot i això, el republicanisme va restar força dividit, i a darreries del segle, els seus dirigents van iniciar una aproximació al catalanisme.

- **La Unió Catalanista**

- En la difusió del catalanisme hi va tenir un paper important la Unió Catalanista (1891), entitat de caire conservador que aplegava la majoria de les organitzacions catalanistes. El seu objectiu era la propagació de les idees regionalistes i l'elaboració d'un programa comú.
- Amb aquest objectiu, el 1892 es va reunir una assemblea que va elaborar les Bases de Manresa (1892), un projecte d'autogovern de Catalunya que defensava la seva sobirania i proposava el restabliment de les institucions tradicionals.

Acte convocat per la Unió Catalanista el 1892 a la ciutat de Manresa.

ELS ESTATS UNITS: La Guerra de Secessió

Els diferents interessos socials, polítics i econòmics entre els Estats del Nord i els del Sud van provocar **la Guerra de Secessió entre 1861 i 1865**. Els Estats del Nord eren industrials i urbans, amb abundant classe mitjana, i partidaris de la unió de tots els Estats.

Els Estats del Sud eren agrícoles, tenien una societat aristocràtica, eren partidaris de mantenir l'esclavitud, i de l'autogovern de cada Estat.

Quan els Estats del Sud van optar per separar-se de la Unió i van formar els Estats Confederats d'Amèrica, es va iniciar una guerra que va acabar amb mig milió de morts. La victòria del Nord va suposar un Estat federal fort i l'abolició de l'esclavitud.

La conquesta de l'Oest

La conquesta de l'Oest es va deure a diverses causes:

- El gran augment demogràfic, a causa de l'arribada massiva d'immigrants europeus entre 1820-1870
- Les lleis federals, que permetien l'apropiació de terres a preus molt baixos.
- L'ús del poder militar, decisiu en l'extermini dels pobles indis i l'ocupació de les seves terres.
- La construcció del ferrocarril, que connectava la indústria del nord amb les plantacions del sud i les explotacions agrícoles i ramaderes de l'Oest.

